

СУТНІСТЬ, ПРЕДМЕТ І ЗАВДАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО АНАЛІЗУ ПІДПРИЄМСТВА CONTENT, SUBJECT AND TASKS OF INNOVATIVE ANALYSIS OF THE ENTERPRISE

Наталія КУЦАЙ,
кандидат економічних наук,
Луцький національний
технічний університет

Nataliya KUTSAY,
PhD in Economics,
Lutsk National
Technical University

У сучасних умовах інноваційна діяльність є найбільш важливою складовою процесу забезпечення успішного функціонування підприємства. У зв'язку з цим виникає необхідність проведення управлінського аналізу даної діяльності. Аналіз інноваційної діяльності виступає інструментом для розробки управлінських рішень, спрямованих на підвищення ефективності функціонування підприємства, а також використовується для оцінки професійної майстерності й ділових якостей керівників підприємства, інноваційних підрозділів і фахівців. Означена проблематика висвітлюється в працях багатьох вітчизняних та російських вчених [1-6]. Однак при цьому недостатньо конкретизованими залишаються сутність, предмет і завдання інноваційного аналізу підприємства, що й зумовило вибір мети даної публікації.

Освоєння інновацій підприємством включає:

- 1) формулювання цілі інноваційної діяльності;
- 2) оцінку інноваційних можливостей підприємства;
- 3) розробку завдань інноваційної діяльності, які сприяють досягненню поставленої цілі;
- 4) дослідження існуючих розробок в області передбаченої інноваційної діяльності;
- 5) формування інформаційної бази аналізу інновацій;
- 6) визначення суб'єктів інноваційної діяльності, побудову схеми управління нею;
- 7) планування інноваційної діяльності, розробку кошторисів, бюджетів;
- 8) підготовку діяльності господарського суб'єкта до інновацій: підбір персоналу, придбання необхідних ресурсів, заміну виробничих технологій;
- 9) упровадження змін в діяльність господарського суб'єкта;
- 10) закріплення результатів інновацій, перевірка «контрольних точок»;
- 11) оцінка результатів освоєної інновації.

Аналіз інноваційної діяльності необхідний таким користувачам (див. **табл. 1**).

Інвестори при проведенні аналізу інноваційної діяльності вивчають поточний стан інноваційного потенціалу підприємства і фактори, які здатні на нього впливати в майбутньому. Менеджерам і керівникам підприємства необхідна інформація щодо ефективності інноваційної діяльності, її основних результатів, стану інноваційного потенціалу підприємства для розробки управлінських рішень, подальшого підвищення ефективності інноваційної діяльності та стійкого функціонування підприємства в цілому.

Акціонерів і власників цікавить результативність інноваційної діяльності підприємства, його стабільність у майбутньому, оскільки з цим пов'язані наявність і розмір дивідендів, а також ступінь ризику при купівлі акцій. Їм також важливою є інформація про ступінь ризикованості зроблених інвестицій.

Належність користувача до тієї чи іншої групи визначає рівень його доступу до джерел інформації про інноваційну діяльність підприємства, що, безумовно, впливає на можливості та якісні характеристики виконуваного аналізу.

Наведене групування суб'єктів аналізу інновацій дозволяє розділити даний вид ана-

літичного дослідження на зовнішній та внутрішній. На практиці внутрішній і зовнішній аналіз часто здійснюється паралельно й пересікається, але слід навести наявну між ними різницю. Внутрішній аналіз проводиться відповідними підрозділами підприємства, консультантами, його результати використовуються для планування, контролю і в цілому в управлінні інноваційною діяльністю підприємства. Його мета – раціональне використання ресурсів, підвищення ефективності інноваційної діяльності та стійкості функціонування підприємства. Мета зовнішнього аналізу – встановлення можливостей вигідного вкладення коштів, максимізація прибутку та ін.

Таблиця 1. Суб'єкти аналізу інновацій

Суб'єкти аналізу інновацій	Основні моменти
Інвестори, які надають кошти для реалізації інноваційних проектів	Ступінь вигідності вкладень у підприємство (проект), а також потенціальний ризик втрати інвестицій.
Менеджери та керівники підприємства	Інформація щодо ефективності інноваційної діяльності, її основних результатів і тенденцій їх змін, стану інноваційного потенціалу підприємства. Аналіз цієї інформації дозволяє розробляти управлінські рішення подальшого підвищення ефективності інноваційної діяльності та стійкого функціонування підприємства в цілому.
Покупці й замовники результатів інноваційної діяльності	Інформація, яка свідчить про надійність існуючих ділових зв'язків із підприємством і яка визначає перспективи їх подальшого розвитку.
Працівники підприємства	Відомості про основні результати і перспективи інноваційної діяльності підприємства, гарантії його прибутковості й стабільності, наявність робочих місць і відповідного рівня оплати праці.
Акціонери і власники	Результативність інноваційної діяльності підприємства, його стабільність у майбутньому, оскільки з цим пов'язані наявність і розмір дивідендів, а також ступінь ризику купівлі акцій.
Органи державної влади	Інформація для здійснення покладених на них управлінських функцій, ведення статистичного спостереження.
Громадськість (преса, різні суспільні організації)	Відомості для оцінки вкладу підприємства в інноваційну діяльність регіону і країни в цілому.

Таким чином, основна відмінність між внутрішнім і зовнішнім аналізом інноваційної діяльності полягає в різноманітті цілей і завдань, які вирішуються різними суб'єктами аналізу за допомогою різних засобів і прийомів аналізу. На

основі відносно невеликої кількості показників узаявнені суб'єкти одержують необхідну інформацію для прийняття обґрунтованих рішень відповідно до поставлених цілей.

Мета аналізу інноваційної діяльності є визначення доцільності здійснення інноваційних впроваджень у діяльність господарюючого суб'єкта.

За результатами аналізу обґрунтовується доцільність розробки і реалізації управлінських рішень, спрямованих на підвищення ефективності інноваційної діяльності та стійкості функціонування підприємства.

При розробці плану інновацій необхідно враховувати такі проблеми, як:

У статті здійснено аналіз інноваційної діяльності підприємства, за результатами якого обґрунтовано доцільність розробки й реалізації управлінських рішень. Виділено проблеми при розробці плану інновацій на підприємстві. Розкрито основні аспекти формування показників інноваційної активності, які визначають рівень забезпеченості підприємства ресурсами в інноваційній сфері.

This paper analyses the innovative analysis of the enterprise, which resulted in the expediency of development and implementation of management decisions. Problems with developing a plan for innovation in the enterprise are emphasized. The basic aspects of innovation activity indicators that determine the level of security of enterprise resources in innovative field are revealed.

1) невизначеність і ризику майбутнього розвитку, оскільки фактор ризику є дуже важливим: оцінка ймовірності настання ризикової події та розробка профілактичних заходів щодо мінімізації її негативних наслідків;

2) техніко-економічне обґрунтування проектів і бізнес-планів;

3) підбір персоналу – інновації передбачають використання кадрів з іншим рівнем професійної підготовки;

4) ринок збуту продукції – освоєння нових ринків, задоволення неіснуючих потреб споживачів.

Управлінський аналіз інноваційної діяльності спрямований на вивчення її впливу на результативні показники фінансово-господарської діяльності економічного суб'єкта, такі як виручка від продажу продукції, прибуток від продажу, рентабельність продажу.

Основне завдання аналізу інноваційної діяльності полягає в розрахунку критерію оцінки нововведень, тобто економічного показника (групи показників), значення якого дозволяє прийняти рішення про привабливість даної новачки для підприємства і при необхідності порівняти між собою альтернативні варіанти інновацій.

У системі аналізу інноваційної діяльності можна виділити чотири групи показників.

Перша група – це критерії інтегральної оцінки інновацій, що поділяються на дисконтовані, традиційні й рейтингові, які характеризують ефективність з урахуванням переваг ліквідності й обмежень фінансування. Даним вимогам відповідають NPV та інші дисконтовані показники (IRR, MIRR, PI, DPP), оскільки зростання фінансового ризику внаслідок зміни структури капіталу і активів впливає на ставку дисконтування і через неї – на оцінку інноваційної діяльності.

Традиційні критерії інтегральної оцінки інновацій також здатні враховувати фінансовий ризик, наприклад, шляхом нормування термінів окупності або встановлення коефіцієнта окупності капітальних вкладень.

Окреме місце займають рейтингові показники комплексної оцінки, під якими в даному контексті розуміються усереднені оціночні критерії, що формуються на основі набору часткових економічних показників. Рейтингові оцінки принципово мають більш широку сферу застосування, ніж дисконтовані та традиційні критерії. Але виконати адекватні рейтингові оцінки досить складно, тому в більшості випадків вибирають переважно дисконтовані показники.

До **другої групи** відносяться фінансові коефіцієнти ліквідності, фінансової стійкості і структури капіталу, які є частковими оціночними показниками, оскільки характеризують лише одну зі сторін інноваційної діяльності господарського суб'єкта.

Третю групу аналітичних показників створюють часткові критерії оцінки ефективності інновацій, такі як коефіцієнт рентабельності, обігу, ресурсомісткості, використання фондів часу. Зміст застосування даних показників полягає в тому, щоб оцінити окремі сторони інноваційної діяльності, а також забезпечити факторний аналіз та виявити причини відхилення узагальнених показників. У кількісному плані вказана група включає найбільшу кількість показників, але їх роль у процесі аналізу, як правило, обмежується допоміжними функціями.

Четверту групу аналітичних індикаторів формують показники оцінки ризику інновацій. Їх можна розділити на підгрупи показників, створених на основі дисперсії чи середньоквадратичного відхилення, бета-коефіцієнтів, а також аналітичних коефіцієнтів ризику. Показники оцінки ризику займають проміжне місце між частковими й узагальненими критеріями.

Спеціальні показники оцінки інноваційної діяльності включають: інноваційний потенціал, інноваційний клімат, інноваційну позицію та інноваційні можливості підприємства.

Виникає необхідність у певній системі критеріїв для визначення інноваційних можливостей підприємства, у якій кожному критерію дається оцінка. Скласти універсальну систему критеріїв неможливо, але можна виділити ряд факторів, які мають відношення до більшості підприємств, що здійснюють інноваційну діяльність.

Таким чином, основними аспектами дослідження інноваційних можливостей підприємства є [1, с. 135]:

1) корпоративний;

2) маркетинговий;

3) науково-технічний;

4) виробничий;

5) фінансовий;

6) кадровий;

7) організаційний;

8) екологічний (враховує вплив зовнішнього середовища).

Оскільки будь-яке підприємство досягає поставленої мети й виконує свої стратегічні плани часто завдяки інноваціям, то об'єктивно необхідно, щоб напрями інноваційної діяльності в частині інноваційних проектів лежали в рамках мети інноваційної стратегії підприємства. В іншому випадку може виникнути значна ймовірність того, що інноваційна діяльність у вибраному напрямі не принесе очікуваного результату. Таким чином, інноваційна стратегія – цінна умова для здійснення інноваційної діяльності, і вона становить одну з важливих інноваційних можливостей підприємства.

Тому корпоративний аспект дослідження передбачає використання таких критеріїв, як:

сумісність інноваційного проекту з інноваційною стратегією підприємства і довгостроковою метою;

виправданість змін у загальній стратегії підприємства;

узгодженість проекту з уявленням споживачів про нову продукцію;

відповідність проекту щодо відношення підприємства до ризику;

відношення підприємства до інновацій;

часовий аспект ризику;

зростання інноваційного потенціалу підприємства;

рівень диверсифікації підприємства;

вплив великих фінансових витрат і затримки отримання прибутку на підприємстві;

вплив можливого відхилення часу, витрат і виконання завдань від запланованого, а також вплив ризику проекту на стан справ на підприємстві [1, с. 150-151].

Маркетингова експертиза дозволяє скласти конкретне уявлення про те, де і які ніші ринку зайняті, а які – вільні, або визначити, чи готовий ринок до схвалення проектною продукції, в якій кількості і за якою ціною, а також виявити можливих конкурентів. Таким чином, якісне всебічне маркетингове дослідження є однією з умов здійснення в майбутньому ефективної інноваційної діяльності, що задовольняє вимоги і потреби ринку.

Дослідження інноваційних можливостей підприємства з позицій науково-технічного аспекту особливо актуальне в той момент, коли інноваційна діяльність знаходиться на стадії НДДКР (початкової стадії). **Критеріями такої оцінки є:**

вірогідність технічного успіху;

патентна чистота (відсутність патентних порушень);

унікальність продукції (відсутність аналогів);

наявність науково-технічних ресурсів;

відповідність проекту інноваційній стратегії підприємства;

вартість і час розробки, можливі майбутні розробки продукту і подальше застосування в технології, яка освоюється;

дія на інші проекти інноваційного портфеля підприємства;

патентоспроможність; потреби в послугах консультативних фірм або розміщенні зовнішніх замовлень на НДДКР [1, с. 154].

У розрізі виробничого аспекту досліджуються: гнучкість виробництва, виробничі потужності підприємства, потреба в додаткових виробничих потужностях, структура і розміщення виробничого устаткування, рівень технології на підприємстві, необхідність технологічних нововведень, вартість і наявність необхідних сировини, матеріалів, комплектуючих виробів, величина витрат виробництва порівняно з величиною витрат у конкурентів, рівень безпеки виробництва.

З точки зору фінансового аспекту в цілях оцінки інноваційних можливостей підприємства пропонується оцінити: наявність фінансових коштів у необхідні терміни; розмір інвестицій; необхідність залучення позикового капіталу для фінансування і його частки в інвестиціях; відповідність проекту критеріям економічної ефективності, прийнятим на підприємстві; фінансовий ризик; узгодженість з фінансуванням інших проектів; потенційний річний розмір прибутку; очікувану норму прибутку; можливості використання податкового законодавства.

Критеріями оцінки згідно з кадровим аспектом дослідження є: наявність виробничого персоналу відповідної чисельності і кваліфікації, використання режиму гнучкої зайнятості, мобільність персоналу, готовність персоналу

до змін на підприємстві, інноваційний клімат на підприємстві, інноваційна культура підприємства, підтримка ініціативи новаторів, комплексна система мотивації персоналу, система взаємодії працівників у процесі освоєння інновацій, наявність підприємницьких автономій, групових організаційних форм.

У свою чергу організаційний аспект дослідження передбачає визначення наявності інноваційно-орієнтованої організаційної структури управління, необхідності кооперації, інтеграції, сприйнятливості виробництва до досягнень науки, оцінку гнучкості організаційної структури управління підприємством та системи інформаційного забезпечення підприємства.

Разом з тим підприємство у жодному випадку не повинно розглядатися у відриві від середовища його функціонування, тобто зовнішнього середовища. Тільки у взаємодії з ним, з урахуванням його чинників можлива ефективна інноваційна діяльність.

Таким чином, екологічний аспект дослідження і аспект дослідження, що враховує вплив зовнішнього середовища, включають: загальноекономічний стан держави, правове забезпечення діяльності підприємства, конкурентне середовище, інноваційний тип міста, сприйнятливості населення до інновацій, можливі шкідливі дії продукту та процесу його виробництва на оточуюче середовище, дотримання поточного й перспективного законодавства про охорону навколишнього середовища, наявність екологічно чистої, енергозберігаючої технології виробництва, технології захисту навколишнього середовища, можливий вплив перспективного законодавства на інноваційну діяльність підприємства, можлива реакція громадської думки на здійснення інноваційних проектів.

Наведений перелік не є вичерпним та універсальним і залежно від мети та напрямку діяльності конкретного підприємства може бути розширений. Кожне підприємство може використовувати ті критерії, які вважає для себе найбільш значущими.

За необхідності формалізації результатів дослідження щодо переліку критеріїв використовується бальна оцінка (табл. 2). Метод бальної оцінки полягає в тому, що окремим позиціям присвоюється певний бал відповідно до їх важливості, рангові характеристики одержують також кількісну оцінку. Оцінка виводиться із суми балів, яка може розглядатися, наприклад, як показник цінності інноваційного проекту [1, с. 167].

Наприклад, інноваційні можливості підприємства досліджуються за 10 факторами, кожний з яких оцінюється за 10-бальною шкалою. Фактори розбиваються на групи, які характеризують можливості підприємства, що обмежені його ресурсами.

Названі фактори в сумі дають максимально 100 балів. Якщо результат дослідження становить 65 балів, то можна констатувати, що інноваційні можливості підприємства досить задовільні; якщо 55 і менше балів – незадовільні. Звичайно, даний підхід не виключає суб'єктивності результатів дослідження, хоча спирається на ґрунтовну інформаційну базу.

Оцінка власних інноваційних можливостей дає можливість підприємству розробити інноваційну стратегію, виходячи з основних цілей і завдань розвитку підприємства, з урахуванням ресурсного забезпечення й факторів ризику, із попереднім прогнозуванням стану зовнішнього середовища.

Інноваційна стратегія підприємства формує й орієнтує стратегію управління науково-технологічним прогресом, тобто визначає роль, місце, базу і зміст інноваційної діяльності. У свою чергу інноваційна стратегія поглиблює, уточнює й сприяє реалізації загальної стратегії підприємства.

Інноваційна стратегія є результатом безперервного процесу оцінки й аналізу різноманітних залежностей, зв'язуючою ланкою стратегії, економічної ситуації, інноваційного потенціалу підприємства. Для вибору стратегій необхідно провести аналіз готовності підприємства до інновацій.

Визначення інноваційності підприємства виконується за допомогою методу, який отримав назву «Innovation Scorecard», українською мовою «система інноваційних показників» (СІП) [2, с. 34].

Система інноваційних показників – це кількісна оцінка сукупності факторів, які впливають на інноваційний розвиток підприємства. У СІП входять оцінки таких показників: інноваційна стратегія, інноваційний процес, інноваційна культура, інноваційна структура, можливість забезпечення ресурсами.

Мета оцінки інноваційного розвитку за допомогою СІП – виявлення інноваційних можливостей підприємства. За допомогою системи інноваційних показників можна порівняти «інноваційність» різних підприємств.

Таблиця 2. Бальна методика оцінки інноваційних можливостей підприємства

Фактори	Оцінка в балах
1. Конкуренція 1.1. Здатність конкурентів реагувати на інноваційну діяльність підприємства. 1.2. Ефективність патентного захисту винаходу. 1.3. Технологічна активність в галузі.	Кожному із елементів надається значення від 1 до 3 - 4 балів, загальна сума балів становить 10.
2. Можливості структурної перебудови галузі	У випадку великих можливостей – 10 балів.
3. Наслідки інноваційної діяльності	Назначається 5 балів у випадку негативних наслідків і більше 5 балів – при позитивному впливові.
4. Внутрішні маркетингові можливості	Назначається 10 балів при використанні тільки власної збутової мережі.
5. Внутрішні виробничі можливості	Назначається 10 балів, якщо підприємство має необхідні для реалізації програми виробничі потужності, що вимагають незначної модифікації.
6. Науково-технічна база 6.1. Наукова підтримка прикладних досліджень та інженерних розробок. 6.2. Нові компоненти розвитку (фундаментальні дослідження). 6.3. Удосконалення інноваційної продукції. 6.4. Контроль якості. 6.5. Підтримка збуту чи послуги споживачами.	Кожній функції назначається по 2 бали, якщо вимоги відповідають необхідним.
7. Сировинна база 7.1. Використання відходів. 7.2. Контракти з декількома постачальниками. 7.3. Робота за довгостроковими контрактами.	Назначається 10 балів, якщо забезпеченість сировиною застрахована від несподіванок.
8. Персонал 8.1. Наявність висококваліфікованого персоналу, здатного до змін.	Назначається 10 балів при наявності на підприємстві фахівців вищого класу, ініціативних, творчо думаючих.
9. Наявність власних коштів	Назначається 10 балів при наявності власних коштів і не більше 5 балів при залученні інвесторів зі сторони.
10. Організаційно-виробнича структура	Назначається 10 балів, якщо структура гнучка, має інноваційну спрямованість і адаптована до різних впливів.
Всього балів	

Результатом оцінки за допомогою СІП є деякий рейтинг – число від нуля до одиниці, яке оцінює інноваційні можливості підприємства.

ВИСНОВКИ

Отже, використання даного методу на етапі розробки стратегічних планів дозволяє підприємствам оцінити свою поточну інноваційну активність та врахувати ці показники при прийнятті управлінського рішення про напрям подальшого інноваційного розвитку. На етапі реалізації стратегії інноваційного розвитку така оцінка багата в чому дозволить уникнути нерационального використання фінансово-економічних ресурсів і покаже шляхи нарощення інноваційного потенціалу.

Регулярна система управління та аналізу інноваційної діяльності підприємства дозволяє здійснювати ефективний вибір стратегічних програм і проектів та забезпечує належний рівень і своєчасність прийняття управлінських рішень з освоєння інновацій у виробничій діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Управление инновациями: в 3 кн. Кн. 1. Основы организации инновационных процессов: учеб. пособие / А. А. Харин, И. Л. Коленский; под ред. Ю. В. Шленова. – М.: Высшая школа, 2003. – 252 с.
2. Поляков С. Г. Формирование инновационной стратегии развития организации с помощью метода Innov. Scorecard / С. Г. Поляков, Н. М. Степнов, А. В. Федоров // Инновации. – 2003. – № 10 (67). – С. 46–51.
3. Трифилова А. А. Оценка инновационной активности предприятия / А. А. Трифилова // Инновации. – 2003. – № 10 (67). – С. 51–55.
4. Максимов Ю., Митяков С., Митякова О. Методика оценки инновационного потенциала учебно-научно-инновационного комплекса многопрофильного технического университета / Ю. Максимов, С. Митяков, О. Митякова // Инновации. – 2004. – № 2 (69). – С. 46–53.
5. Рудь Н. Т. Економіка і організація інноваційної діяльності: навч. посібн. / Н. Т. Рудь. – Луцьк: РВВ ЛДТУ, 2007. – 476 с.
6. Лященко О. В. Проблеми оцінки ефективності використання інноваційного потенціалу підприємства / О. В. Лященко // Економічний вісник Донбасу. – 2010. – № 2(20). – С. 176–180.